

УДК 378.147:004.93]:159.922.7
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/79-2-42>

Валентина ТЕРНОПІЛЬСЬКА,
orcid.org/0000-0002-14-68-9932
доктор педагогічних наук,
професор кафедри соціальної освіти та соціальної роботи
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
(Київ, Україна) *v_tern@ukr.net*

МЕДІАГРАМОТНІСТЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОФІЛАТИКИ ІНФОРМАЦІЙНОГО НАСИЛЬСТВА У ПЕДАГОГІЧНОМУ ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Представлене дослідження присвячене актуальній проблемі інформаційного насильства в закладах вищої освіти, зокрема в педагогічних. Дослідження підкреслює, що інтенсифікація інформаційних потоків створює сприятливе середовище для поширення кібербулінгу, дезінформації та маніпулятивних комунікацій в освітньому середовищі.

Автор обґрунтовує, що медіаграмотність є ефективним інструментом протидії інформаційному насильству. Вона дозволяє розвивати у студентів навички критичного мислення, аналізу інформації та формування об'єктивних висновків. В статті визначені й диференційовані за групами чинники вразливості до інформаційного насильства в педагогічних ЗВО, такі як цифровізація освіти, специфіка педагогічних спеціальностей та зовнішні ризики.

Встановлено, що формування медіаграмотності в педагогічних ЗВО передбачає різномірневу інтеграцію її компонентів у освітній процес, включаючи як окремі дисципліни, так і модулі в рамках теперішніх курсів, що реалізується за допомогою традиційних та інноваційних методів навчання з метою розвитку академічних, професійних та громадянських компетентностей.

Підкреслено, що впровадження аспектів медіаграмотності має ґрунтуватися на комплексному підході з інтеграцією різних форм підготовки здобувачів вищої освіти педагогічних ЗВО та навчальних дисциплін, які вони вивчають. Формування медіаграмотності в умовах педагогічного ЗВО може відбуватися в залежності від міжпредметного поєднання змісту, методів навчання та сферами застосування.

Також в дослідженні пропонується інтегрувати аспекти медіаграмотності в навчальні програми педагогічних ЗВО через різноманітні методи навчання, такі як аналіз медіатекстів, розробка освітніх проєктів та проведення тренінгів. Такий підхід дозволить підготувати фахівців, здатних не лише передавати знання, а й формувати у своїх учнів стійкість до негативних інформаційних впливів.

Ключові слова: інформаційне насильство, медіаграмотність, педагогічні заклади вищої освіти, кібербулінг, дезінформація, критичне мислення, інформаційне освітнє середовище, здобувачі вищої освіти, освітній процес, майбутні педагоги.

Valentina TERNOPILSKA,
orcid.org/0000-0002-14-68-9932
Doctor of Pedagogical Sciences,
Professor of the Department of Social Education and Social Work
Mykhailo Dragomanov Ukrainian State University
(Kyiv, Ukraine) *v_tern@ukr.net*

MEDIA LITERACY AS A TOOL FOR THE PREVENTION OF INFORMATIONAL VIOLENCE IN A PEDAGOGICAL INSTITUTION OF HIGHER EDUCATION

The presented study is devoted to the topical issue of information violence in higher education institutions, in particular, in pedagogical ones. The study emphasises that the intensification of information flows creates a favourable environment for the spread of cyberbullying, disinformation and manipulative communications in the educational environment.

The author proves that media literacy is an effective tool for countering information violence. It allows students to develop critical thinking skills, analyse information and form objective conclusions. The article identifies and differentiates by groups the factors of vulnerability to information violence in pedagogical HEIs, such as digitalisation of education, specificity of pedagogical specialities and external risks.

It has been established that the formation of media literacy in pedagogical HEIs involves the multilevel integration of its components into the educational process, including both individual disciplines and modules within existing courses, which is implemented through traditional and innovative teaching methods to develop academic, professional and civic competencies.

It is emphasized that the implementation of media literacy aspects should be based on an integrated approach with the integration of various forms of training of higher education students of pedagogical HEIs and the disciplines they study. The formation of media literacy in the context of a pedagogical university can take place depending on the interdisciplinary combination of content, teaching methods and areas of application.

The study also proposes to integrate aspects of media literacy into the curricula of pedagogical universities through various teaching methods, such as analysing media texts, developing educational projects, and conducting trainings. This approach will help train professionals who are able not only to transfer knowledge but also to build their students' resilience to negative information influences.

Key words: *information violence, media literacy, pedagogical higher education institutions, cyberbullying, disinformation, critical thinking, information educational environment, higher education students, educational process, future teachers.*

Постановка проблеми. Інтенсифікація інформаційного обміну в сучасному суспільстві супроводжується зростанням ризиків проявів інформаційного насильства (ІН), яке може проявлятися у формі кібербулінгу, поширення дезінформації та маніпулятивних комунікацій. Ці явища негативно впливають на освітній процес та психологічний клімат у закладах вищої освіти (ЗВО), зумовлюючи деструктивні зміни міжособистісних відносинах серед здобувачів освіти й викладацького складу. В таких умовах актуальною постає проблема з розроблення ефективних заходів протидії ІН та формування у молоді компетентності щодо його запобігання, що, відповідно, передбачає здатність критично оцінювати інформацію та протистояти маніпулятивним впливам.

Одним із найефективніших засобів із запобігання ІН є медіаграмотність, яка передбачає розвиток у здобувачів освіти навичок критичного аналізу інформаційних джерел, уміння розпізнавати підміну понять та протидіяти інформаційним атакам. Особи, які мають достатній рівень медіаграмотності, здатні критично аналізувати інформацію, перевіряти джерела, визначати контекст та ідентифікувати маніпуляції, що дозволяє зменшити їхню вразливість до деструктивного інформаційного впливу. Медіаграмотність є важливою навичкою для майбутніх випускників педагогічних ЗВО, які мають не лише уміти ефективно працювати з інформацією, але формувати необхідні навички в школярів.

Аналіз досліджень. Медіаграмотність – це міждисциплінарний феномен, який охоплює не лише гуманітарні науки, а й природничі та технічні, що дозволяє формувати у здобувачів вищої освіти цілісне уявлення про інформаційне освітнє середовище. Медіаграмотність у сучасному освітньому контексті виконує профілактичну функцію, спрямовану на мінімізацію ризиків маніпулятивного впливу інформації та її спотворення, тобто ІН.

О. Балацька справедливо зазначає, що ІН є «активним впливом на свідомість особистості, що здійснюється без її згоди та порушує її інформаційну свободу» (Балацька, 2016).

ІН виявляється у різноманітних формах, як: 1) передача інформації без згоди отримувача; 2) отримання інформації без згоди власника; 3) втручання третіх осіб у вільну інформаційну взаємодію з метою його порушення; 4) інформаційний пресинг; 5) викривлення інформації; 6) недостатність інформації; 7) нелегітимність інформації; 8) перевантаження інформації (Тернопільська, 2024: 62). Проблема ІН в ЗВО, та в педагогічних зокрема, стала загострюватися в період інтенсифікації розвитку інформаційних та цифрових технологій. Річ у тім, що інструменти мережевого обміну, принципи анонімності та глобальності, що притаманні цифровому середовищі, розкривають широкий спектр щодо їх використання у негативному контексті, в тому числі для інформаційних впливів. Наприклад, у студентському середовищі інформаційний пресинг може проявлятися у вигляді масової розсилки спаму через соціальні мережі або месенджери, створення фейкових акаунтів з метою дискредитації певних осіб, груп чи проєктів, а також поширення неправдивої інформації про персонал ЗВО. Такі дії можуть призвести до психологічної деструкції в колективі, емоційного вигорання, зниження мотивації до навчання та погіршення міжособистісних відносин.

Доречно відмітити, що соціальні мережі та інші медіа відіграють домінуючу роль у процесі соціалізації молоді, впливаючи на формування їхніх цінностей та переконань. Крім того, комерціалізація усіх типів медіа призводить до того, що сенсаційні й емоційно забарвлені матеріали часто отримують більшу увагу, ніж об'єктивні та збалансовані новини. У зв'язку з цим виникає необхідність у розробці ефективних стратегій, спрямованих на розвиток у молодих людей навичок критичного аналізу інформації, а відповідно протидії ІН. Серед сучасних викликів розвитку критичного аналізу О. Лабенко, Н. Шақун та Т. Заїка виділяють такі:

– інформаційний шум (інформаційне перенасичення і, як результат, труднощі у визначенні достовірності джерел). Здобувачі освіти мають навчитися виокремлювати найважливіші та надійні джерела інформації;

– фейкові новини та дезінформація (поширення фейкових новин, спекуляцій та маніпуляцій у медійному просторі). Здобувачам освіти потрібно розвивати навички виявлення підроблених або маніпулятивних матеріалів;

– фільтрування інформації. Здобувачі освіти повинні розвивати навички відокремлення об'єктивної інформації від особистих поглядів, стереотипів і прихованої агітації у медійних матеріалах (Лабенко, Шакур, Заїка, 2023). Подолання цих викликів учні вбачають у розвитку медіаграмотності здобувачів вищої освіти.

На думку О. Рекун «головним завданням медіаграмотності – навчити молодь грамотно читати медіатекст та критично мислити; прищепити естетичний смак; допомогти інтегрувати знання та вміння, здобуті на різних заняттях, при сприйнятті, аналізі інформації, у творчій діяльності; проявити і сформулювати через медіадіяльність та медіаактивність особистості її соціальну та громадянську відповідальність» (Рекун, 2020: 43). Як зазначає Є. Субота, розвиток медіаграмотності «виступає фундаментальною складовою інформаційної безпеки країни, національної ідентичності, реалізації внутрішньої й зовнішньої політики держави» (Субота, 2021: 31).

Тобто розвиток програм медіаграмотності в умовах вітчизняних ЗВО набуває архіважливої ролі, особливо в умовах збройної агресії проти нашої країни. Медіаграмотність по суті є інструментом превенції проявів інформаційної агресії проти нашої держави. У такому контексті Ю. Лущик пропонує наступні кроки розвитку медіаграмотності у ЗВО, а саме: «підвищення рівня обізнаності, розпізнавання дезінформації, зменшення вразливості до медійних маніпуляцій; розвиток критичного мислення, аналітичних навичок і об'єктивного світосприйняття; підвищення обізнаності про права та свободи, сприяння інформованому й активному громадянству; посилення взаємодії та діалогу в освітньому середовищі» (Лущик, 2024: 32–34).

Представлений аналіз дозволяє констатувати, що медіаграмотність, еволюціонувавши від простого вміння читати і писати до комплексу навичок критичного мислення, медіапродукції та цифрової грамотності, набуває статусу невіддільного компонента інформаційної безпеки як особистості, так і суспільства. В умовах постійних проявів ІН та масового поширення дезінформації, розвиток критичного мислення та навичок оцінювання об'єктивності інформації є важливою потребою.

Метою статті є дослідження ролі медіаграмотності у профілактиці інформаційного насильства у педагогічному закладі вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Педагогічні ЗВО мають низку особливостей, які проявляються в: організації гуманістичної та демократичної «атмосфери» формування професійно-педагогічної компетентності майбутнього вчителя;

формуванні цілісної картини майбутньої професійної діяльності, шляхом глибокої міжпредметної інтеграції навчальних дисциплін;

створенні інноваційного цифрового освітнього середовища;

поглибленню суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників освітнього процесу й зосереджені на вербальних методах освітньої взаємодії.

Така ситуація сприяє формуванню середовища, яке характеризується підвищеними ризиками інформаційного характеру (цькування, дезінформація, маніпуляція, спотворення тощо). Водночас на думку Ю. Глінчук «майбутнім педагогам недостатньо лише володіти інформацією про види ІН, сутність та механізми поширення в нинішніх умовах, їм потрібно вміти протидіяти інформаційному тиску і в майбутньому» (Глінчук, 2024: 25). Тобто з одного боку педагогічні ЗВО мають формувати необхідні ціннісно-діяльнісні якості майбутніх педагогів, а з іншого характеризуються сприятливими умовами для розповсюдження ІН. Тоді як широке використання соціальних медіа та інших веб-ресурсів створює умови для анонімності та безкарності, що сприяє поширенню негативного контенту та ІН в цілому.

Для подолання проявів ІН в умовах освітнього середовища педагогічного ЗВО необхідно, в першу чергу, виділити основні чинники вразливості.

До першої групи чинників вразливості доцільно віднести інформатизацію та цифровізацію освітнього процесу. Як зауважує М. Жалдак, в умовах використання сучасних інформаційних технологій різко зростають ризики порушення культури спілкування, етики та неформалізованої поведінки здобувачів освіти (Жалдак, 2007). Також великого значення набуває «інформаційна нерівність здобувачів освіти» (Коломієць, 2010: 138), яка, на нашу думку, може впливати на прояви цькування та кепкування в освітньому середовищі. Водночас широке використання освітніх веб-ресурсів формального та неформального характеру в освітньому процесі поряд із позитивними наслідками може детермінувати негативні прояви інформаційного характеру (Тимошук, 2013). Тобто широкий доступ до всевітньої глобальної мережі та соціальних засобів веб-комунікацій створює сприятливе середовище для поширення дезінформації та маніпуляцій. Водночас спеціалізовані веб-ресурси

можуть створити умови для формування хибних уявлень щодо їх майбутньої професії або ж сприяти розповсюдженню неправдивої інформації. Окрім того, цифрові засоби комунікацій дозволяють створювати умови для групового тиску однолітків, що поширюють неправдиву інформацію або займаються кібербулінгом.

Друга група чинників вразливості стосується специфіки педагогічних спеціальностей. Зокрема у підготовці педагогів основний фокус зосереджений на гуманітарних знаннях та навичках. Зокрема А. Москаленко підкреслює, що гуманітаризація та гуманізація підготовки сучасного вчителя акцентована на формуванні у них «загальнолюдських, соціальних, професіональних, моральних, етичних, естетичних цінностей» (Москаленко, 2016: 118). Основою гуманістичної освіти педагогів є система цінностей, що містить толерантність, взаєморозуміння та емпатію (Фурсенко, 2020). Відтак педагогічні спеціальності менше орієнтовані на розвиток критичного мислення та медіаграмотності. Оскільки більшість викладачів педагогічних закладів вищої освіти спеціалізуються на психолого-педагогічній підготовці, значна частина з них не володіє достатнім рівнем знань і навичок для ефективної протидії інформаційним загрозам.

До третьої групи чинників вразливості належать зовнішні ризики. Наприклад, політична ситуація в країні чи регіоні вносить умови для соціальної нестабільності й відповідно зростає ризик поширення дезінформації та маніпуляції. О. Мороз стверджує, що до латентних способів насильства належить соціально-політична дезінформація молоді (Мороз, 2011). Водночас до сторонніх ризиків можуть належати економічні проблеми, що можуть призводити до соціальної напруги й збільшення кількості конфліктів, які можуть, своєю чергою, переноситися в онлайн-простір.

Такі групи чинників вразливості в педагогічному ЗВО можуть проявлятися у формах: кібербулінгу (погрози, розповсюдження невірної інформації про здобувачів вищої освіти або викладачів), поширення дезінформації (цілеспрямоване розповсюдження неправдивої інформації), маніпулятивних комунікацій (зловживання на емоціях, використання стереотипів) та викрадення конфіденційної інформації.

Вважаємо, що в таких реаліях медіаграмотність є ключовим інструментом для подолання проблем ІН в освітньому середовищі. Вона дозволяє здобувачам освіти й викладачам критично оцінювати інформацію, ідентифікувати маніпуляції та фейки, а також захищатися від кібербулінгу. Є. Коркос вважає, що формування медіаграмотності є ключовим завданням ЗВО в епоху глобальної інформатизації, зокрема в аксіологічному аспекті (Коркос, 2024).

А. Ласкова-Ярмоленко також вказує, що важливим аргументом на користь формування медіаграмотності є «інформаційна війна проти України з широким використанням традиційних і нових медіа. Війна вносить свої корективи й здатна прискорити інтеграцію медіаграмотності в освітній процес як у середній, так і вищій школі» (Ласкова-Ярмоленко, 2024: 103).

Наше бачення того як медіаграмотність може розв'язати проблеми, пов'язані з кожною групою обґрунтованих чинників вразливості у педагогічних ЗВО полягає у наступних кроках:

Інформатизація та цифровізація освітнього процесу суттєво змінює підходи до навчання, надаючи можливість здобувачам працювати з великою кількістю інформаційних ресурсів у цифровому форматі, що сприятиме розвитку навичок порівняння інформації з різних джерел. Крім того формування навичок медіаграмотності повинно охоплювати комплексні вміння розпізнавати дезінформацію та аналізувати достовірність джерел в інформаційному просторі. Цифровізація педагогічної взаємодії сприятиме оволодінню техніками протидії кібербулінгу, розуміючи механізми психологічного тиску у віртуальному середовищі. Інтеграція інформаційно-цифрових технологій до освітнього процесу сприятиме розвитку критичного мислення, що дозволить аналізувати різні точки зору та уникати маніпуляцій. Таким чином, сучасні освітні практики повинні забезпечувати формування комплексних навичок роботи з інформацією, адаптованих до сучасного цифрового середовища.

Технології формування критичного мислення майбутніх педагогів є важливою складовою сучасної вищої педагогічної освіти, завдяки чому вони забезпечують розвиток здатності аналізувати інформацію та приймати виважені рішення. Медіаграмотність, як частина загального інтелектуального потенціалу здобувачів освіти, постає фундаментом для інтеграції гуманітарних знань та формування у майбутніх педагогів навичок критичного мислення. Опанування цифрових технологій у процесі професійної підготовки вчителів дозволяє їм використовувати новітні методи викладання й адаптуватися до мінливих умов цифрового освітнього середовища. Водночас, медіаграмотні педагоги можуть захистити своїх вихованців від інформаційних загроз і маніпуляцій, підвищуючи рівень інформаційної безпеки шкільного освітнього середовища. З огляду на це, формування критичного мислення, як скла-

дової медіаграмотності, є необхідною умовою для успішної професійної діяльності педагогів у сучасному просторі.

Розвиток стійкості до інформаційних загроз є одним з пріоритетних завдань сучасної освіти. Актуальним є розвиток у молоді здатності критично оцінювати інформацію та протистояти маніпулятивним впливам. Через вдосконалення медіаграмотності здобувачі освіти набувають навичок аналізу інформаційних потоків (політичних, економічних, безпекових), що дозволяє їм ідентифікувати дезінформацію, пропаганду та інші форми ІН. Це сприяє формуванню інформаційної гігієни та захищає від спроб маніпулювання свідомістю з метою політичного чи економічного впливу. Розвиток таким чином медіакомпетентностей не лише забезпечує інформаційну безпеку індивіда, але й сприяє формуванню активної громадянської позиції. Здобувачі освіти, здатні критично мислити та аналізувати інформацію, стають більш активними учасниками суспільного життя, готові відстоювати свої права та захищати демократичні цінності.

Вважаємо, що інтегрування аспектів медіаграмотності в освітнє середовище педагогічних ЗВО може здійснюватися різноманітними формами, які можна класифікувати за кількома критеріями:

– за рівнем інтеграції (інтеграція окремих змістових модулів чи тем у навчальні дисципліни; створення окремих курсів, присвячених медіаграмотності, які можуть викладатися як обов'язкові або вибіркові дисципліни; системна інтеграція аспектів медіаграмотності в освітні програми та/або навчальні плани);

– за методами навчання (традиційний лекційно-семінарський підхід; використання нестандартних методик; застосування веб-ресурсів, зокрема проведення вебінарів чи проходження онлайн-курсів тощо);

– за сферами застосування (академічна сфера; професійна сфера; соціальна сфера, що полягає у формуванні активної громадянської позиції та ціннісних переконань).

На думку О. Рекун найоптимальнішим інструментом окреслених завдань є впровадження такого курсу як «Медіаграмотність» у системі вищої освіти дозволить сформуванню необхідних компетентностей, забезпечити практичне застосування здобутих знань, умінь та навичок серед студентів педагогічних закладів вищої освіти (Рекун, 2020).

Ми дотримуємося думки, що медіаграмотність як ціль професійного становлення педагога, повинна формуватися протягом усього терміну навчання, відтак оптимальним способом є інтеграція її компонентів у певні навчальні дисци-

пліни в якості змістових модулів чи окремих тем. Для прикладу наведемо завдання для дисциплін педагогічного циклу:

Аналіз медіатекстів: проаналізуйте документальний фільм про педагогічну діяльність і оцініть його вплив на формування професійних орієнтацій майбутніх учителів.

Вивчення кейсів: створіть презентацію про наслідки кібербулінгу для підлітків та розробіть рекомендації для вчителів щодо профілактик цього явища.

Розробка проєктів: розробіть сценарій інтерактивного уроку з використанням цифрових інструментів для вивчення певної теми шкільного курсу.

Приклад інтеграції аспектів медіаграмотності в курс «Безпека життєдіяльності» є актуальним завданням в умовах надзвичайних ситуацій та інформаційних сплесків:

Аналіз інформації про надзвичайні ситуації: проаналізуйте новини про останню пожежу та оцініть достовірність інформації про причини пожежі та дії рятувальників і влади.

Моніторинг інформаційного простору: проведіть дослідження психологічних наслідків поширення панічних повідомлень під час надзвичайних ситуацій.

Аналіз дидактичних та методичних аспектів свідчить про відсутність суттєвих обмежень для інтеграції медіаграмотності в зміст більшості навчальних дисциплін. Лише окремі спеціалізовані курси та дисципліни загальноосвітнього циклу можуть вимагати певних специфічних адаптацій.

Висновки. Представлене дослідження підтверджує актуальність проблеми ІН в сучасному освітньому середовищі та необхідність формування медіакомпетентностей у майбутніх педагогів. Медіаграмотність постає у ролі ефективного інструменту профілактики кібербулінгу, дезінформації та маніпуляцій, оскільки забезпечує здатність критично оцінювати інформацію, виявляти неправдиву інформацію та маніпулятивні прийоми.

Інтеграція аспектів медіаграмотності в навчальні програми педагогічних ЗВО дозволить підготувати фахівців, здатних не лише передавати знання, а й формувати у своїх здобувачів стійкість до негативного інформаційного впливу. Використання різноманітних методів навчання, таких як аналіз медіатекстів, розробка освітніх проєктів та проведення тренінгів, сприятиме розвитку у здобувачів освіти навичок критичного мислення, аналізу інформації та формування об'єктивних висновків.

З огляду на це медіаграмотність в педагогічних ЗВО є не лише необхідною умовою для забезпечення інформаційної безпеки освітнього середо-

вища, але й важливим кроком у підготовці висококваліфікованих фахівців, здатних ефективно працювати в умовах сучасного інформаційного суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балацька О. Б. Специфічні форми сучасного збройного насильства. UChoice: 4P Ukrainian Choice: Public Policy, Politics, Psychology. Одеса: Національний університет «Одеська юридична академія», 2016. С. 25–27.
2. Глінчук Ю. Основні підходи у підготовці майбутніх педагогів до профілактики інформаційного насильства. *Інноватика у вихованні*. 2024. № 1(19). С. 23–31.
3. Жалдак М. І. Проблеми інформатизації навчального процесу в школі і в вузі. *Педагогічна і психологічна науки в Україні* : збірник наукових праць до 15-річчя АПН України у 5 томах. Том 2. Дидактика, методика, інформаційні технології. 2007.
4. Коломієць А. М. Проблеми інформатизації освіти. Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти. Харків: Вид. центр НТУ «ХПІ», 2010. С. 134–139.
5. Коркос Я. Медіаграмотність студентів закладів вищої освіти. *Перспективи та інновації науки*. 2024. № 1(35).
6. Лабенко О., Шакун Н., Заїка Т. Критичне мислення та медіаграмотність у цифрову епоху: виклики та можливості для української освіти. *Перспективи та інновації науки*. 2023. № 12(30).
7. Ласкова-Ярмоленко А., Слинькова Т. Медіаграмотність в системі освіти: вимоги сучасності у сфері соціальної комунікації. 2024.
8. Лущик Ю. Медіаграмотність і підтримка безпечного освітнього середовища в українських ЗВО. *Поняття «безпека» в науковому та міжкультурному вітчизняному (українському) та європейському дискурсах*. 2024. С. 29.
9. Мороз О. О. Медіа-освіта: історичний аспект розвитку. *Освітологічний дискурс*. 2011. № 1. С. 1–11.
10. Москаленко А. М. Психолого–педагогічні аспекти гуманізації та гуманітаризації підготовки майбутніх учителів для сучасної основної школи. *Креативна педагогіка* : наук.-метод. журнал. Житомир, 2016. С. 115–120.
11. Рекун О. О. Медіаграмотність у системі вищої освіти. 2020.
12. Субота Є. В. Упровадження медіаосвіти та медіаграмотності в сучасну українську освітню систему. 2021.
13. Тернопільська В. Профілактика інформаційного насильства в освітньому середовищі закладу вищої освіти. *Освітні обрії*. 2024. № 58(1). С. 61–64.
14. Тимошук О. Використання освітніх веб-ресурсів у підготовці вчителів технологій з охорони праці. *Нова педагогічна думка*. 2013. № 3. С. 131–135.
15. Фурсенко С. Ю. Науково-методичні засади гуманізації освітнього процесу у закладі вищої освіти. 2020.

REFERENCES

1. Balatska, O. B. (2016). Spetsyfichni formy suchasnoho zbroinoho nasylystva [Specific Forms of Modern Armed Violence]. UChoice: 4P Ukrainian Choice: Public Policy, Politics, Psychology. Odesa: Natsionalnyi universytet «Odeska yuridychna akademii», 25–27 [in Ukrainian].
2. Hlinchuk, Yu. (2024). Osnovni pidkhody u pidhotovtsi maibutnix pedahohiv do profilaktyky informatsiinoho nasylystva [Main Approaches in Preparing Future Educators for the Prevention of Information Violence]. *Innovatyka u vykhovanni*, 1(19), 23–31 [in Ukrainian].
3. Zhaldak, M. I. (2007). Problemy informatyzatsii navchalnoho protsesu v shkoli i v vuzi [Problems of Informatization of the Educational Process in Schools and Universities]. *Pedahohichna i psykhologichna nauky v Ukraini: Zbirnyk naukovykh prats do 15-richchia APN Ukrainy u 5 tomakh. Tom 2. Dydaktyka, metodyka, informatsiini tehnologii* [in Ukrainian].
4. Kolomiets, A. M. (2010). Problemy informatyzatsii osvity [Problems of Informatization of Education]. *Problemy ta perspektyvy formuvannya natsionalnoi humanitarno-tekhnichnoi elity*. Kharkiv: Vyd. tsentr NTU «KhPI», 134–139 [in Ukrainian].
5. Korkos, Ya. (2024). Mediagramotnist studentiv zakladiv vyshchoi osvity [Media Literacy of Students in Higher Education Institutions]. *Perspektyvy ta innovatsii nauky*, 1(35) [in Ukrainian].
6. Labenko, O., Shakun, N., & Zaika, T. (2023). Krytychne myslennia ta mediagramotnist u tsyfrovu epokhu: vyklyky ta mozhlyvosti dlia ukrainskoi osvity [Critical Thinking and Media Literacy in the Digital Age: Challenges and Opportunities for Ukrainian Education]. *Perspektyvy ta innovatsii nauky*, 12(30) [in Ukrainian].
7. Laskova-Yarmolenko, A., & Slynkova, T. (2024). Mediagramotnist v systemi osvity: vymohy suchasnosti u sferi sotsialnoi komunikatsii [Media Literacy in the Education System: Requirements of Modernity in the Field of Social Communication] [in Ukrainian].
8. Lushchik, Yu. (2024). Mediagramotnist i pidtrymka bezpechnoho osvitnoho seredovyscha v ukrainskykh ZVO [Media Literacy and Support for a Safe Educational Environment in Ukrainian Higher Education Institutions]. *Poniattia «bezpeka» v naukovomu ta mizhkulturnomu vitchyznianomu (ukrainskomu) ta yevropeiskomu diskursakh* [in Ukrainian].
9. Moroz, O. O. (2011). Media-osvita: istorychnyi aspekt rozvytku [Media Education: Historical Aspects of Development]. *Osvitlohichnyi diskurs*, 1, 1–11 [in Ukrainian].
10. Moskalenko, A. M. (2016). Psykhologiko-pedahohichni aspekty humanizatsii ta humanitarizatsii pidhotovky maibutnix uchyteliv dlia suchasnoi osnovnoi shkoly [Psychological and Pedagogical Aspects of Humanization and Humanitarization in the Training of Future Teachers for Modern Primary Schools]. *Kretivna pedahohika: nauk.-metod. zhurnal*, 115–120 [in Ukrainian].
11. Rekun, O. O. (2020). Mediagramotnist u systemi vyshchoi osvity [Media Literacy in the Higher Education System] [in Ukrainian].

-
12. Subota, Ye. V. (2021). Uprovadzhennia mediaosvity ta mediagramotnosti v suchasnu ukrainsku osvitu systemu [Implementation of Media Education and Media Literacy in the Modern Ukrainian Educational System] [in Ukrainian].
 13. Ternopil'ska, V. (2024). Profilaktyka informatsiinoho nasylstva v osvithomu seredovyshchi zakladu vyshchoi osvity [Prevention of Information Violence in the Educational Environment of Higher Education Institutions]. *Osvitni obriyi*, 58(1), 61–64 [in Ukrainian].
 14. Tymoshchuk, O. (2013). Vykorystannia osvitnikh veb-resursiv u pidhotovtsi vchyteliv tekhnolohii z okhorony pratsi [Use of Educational Web Resources in the Training of Technology Teachers for Occupational Safety]. *Nova pedahohichna dumka*, 3, 131–135 [in Ukrainian].
 15. Fursenko, S. Yu. (2020). Naukovo-metodychni zasady humanizatsii osvithoho protsesu u zakladi vyshchoi osvity [Scientific and Methodological Principles of Humanization of the Educational Process in Higher Education Institutions] [in Ukrainian].